

Важливим моментом екологізації транскордонного співробітництва є об'єднання зусиль науково-дослідних, еколого-економічних та управлінських структур суміжних прикордонних територій з метою використання всього наявного потенціалу. Без взаємної поінформованості (між державами-сусідами), відповідного озброєння новими знаннями і новим еколого-економічним мисленням, екологізація транскордонних відносин буде нерезультативною.

Нині транскордонне співробітництво не можна розглядати як окремі епізоди в окремих напрямках, а через визначення ефективності цієї діяльності в усіх її сферах: еколого-економічній, соціальній, політичній, культурно-освітній, комунікаційній та ін.

Для результативної екологізації транскордонних відносин необхідна не тільки теоретико-методична основа прикордонних регіонів, а й механізм практичної діяльності.

Отже, незважаючи на існуючі міждержавні проблеми політико-правового чи іншого характеру, екологізація міжнародних відносин, у тому числі транскордонних, є невідкладною. Для подолання негативних змін, що відбуваються у навколишньому середовищі, екологічне виховання людей, екологічна свідомість та екологічна культура є необхідними умовами.

Література

1. Долішній М., Беленький П. Регіональні основи транскордонного співробітництва// Регіональна економіка: Науково-практичний журнал. – Львів: Афіша, 1996, № 1/2. – С. 50-58.
2. Дубович І.А. Теоретичне, методичне та практичне обґрунтування "транскордонної географії" як науки соціально-економічної та політичної географії// Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Проблеми європейської і транскордонної співпраці, вип. XXIX. В 2-х т./ НАН України. ІРД. Відп. ред. М.І. Долішній. – Львів-Луцьк, 2001, т. 1. – С. 211-216.
3. Дубович І.А. Країнознавчий словник-довідник. – Вид. 3-є. – Львів: Афіша, 2005. – С. 699.
4. Екологізація гуманітарної освіти: Зб. наук. статей, матеріалів, документів. – Львів: Афіша, 2004. – С. 5-34.
5. Заставний Ф.Д. Географія України. – Львів: Афіша, 1994. – С. 58-115.
6. Крисаченко В.С. Екологічна культура. – К.: Наука, 1996. – С. 47-55.
7. Малишко М.І. Екологічне право України: Навч. посібник. – К.: Либідь, 2001. – С. 148-159.
8. Мельник Л.Г. Екологічна економіка: Підручник. – Суми: Екософт, 2003. – С. 227-303.
9. Паламарчук В.О., Коренюк П.І. Економіка природокористування. – Запоріжжя: Основа, 2003. – С. 3-17.

УДК 629.630.4; 316.3; 113/119 *Ст. наук. співроб. О.П. Рябоконь, канд. с.-г. наук;
ст. наук. співроб. В.В. Лавров, канд. біол. наук – УкрНДЛГА*

МОДЕЛЬ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СИСТЕМИ "СУСПІЛЬСТВО-ПРИРОДА" У КОНТЕКСТІ КАТЕГОРІЇ "ЯКІСТЬ"

Запропоновано модель забезпечення сталого розвитку системи "суспільство-природа" у контексті категорії "якість". Модель синтезує у собі гармонійне поєднання соціального, економічного і екологічного сенсів категорії "якість" з врахуванням сучасних проблем, методологічних засад і норм системного регулювання розвитку суспільства. Як рушійна сила реалізації принципів сталого розвитку виділяється якість людської думки, творча енергія нової особистості (*Homo sapiens faber*) з біосферним світоглядом, здатної працювати на рівні нової, гармонізованої якості.

Ключові слова: система "суспільство-природа", категорія "якість", людська думка, концепція сталого розвитку.

*Senior scientific employee O.P. Ryabokon;
senior scientific employee V.V. Lavrov – URIFFM*

Model of providing of sustainable development for "Society-Nature" system in context of category "quality"

Model of providing of sustainable development for "society-nature" system in context of category "quality" is suggested. It integrates harmonic combination of social, economic and environmental senses of category "quality" considering modern problems, methodological bases and standards of system regulation for society development. Quality of human idea and creative activity of new identity (*Homo sapiens faber*) with environmental ideology, which is able to activity on new harmonic level, is accentuating as moving agency for realization of the sustainable development principles.

Keywords: "Society-Nature" system, category "quality", human idea, sustainable development concept.

Природа є екологічною нішею існування людського суспільства, джерелом життєво необхідних ресурсів, від якості і кількості яких залежать здоров'я, якість і тривалість життя людини. Так, за даними ВОЗ, здоров'я суспільства тільки на 10-15 % залежить від служб охорони здоров'я, на 16-18 % – від генетично наслідуваних чинників, а 74-67 % його визначають чинники зовнішнього середовища, харчування і умов проживання. Попри значні досягнення НТП, людству не вдалося знайти прийнятних методів природокористування, які б зберегли сприятливі умови життя і для людини, і для біоти, оскільки воно було неузгодженим з системною організацією біосфери і не достатньо враховувало самоцінність природи. Наслідком цього є розладнані ліси, здеградовані ерозією і забрудненням землі і ріки, порушені гірські ландшафти, несприятливі для життя урбо-промислові агломерації. Зростання чисельності населення веде до деградації півки життя [4, 8].

Таким чином, людина, зорієнтована у своїй діяльності переважно на людські блага, стала жертвою власної творчості. Ресурсно-екологічні проблеми стали значно масштабнішими і загострилися з розвитком економіки, ринкових відносин, проникненням ринкових цінностей у всі сфери життя. Це зумовило необхідність принципового перегляду світовою спільнотою взаємин "суспільство-природа" (Ріо-92). Наша молода держава з набуттям незалежності активно включилася в міжнародні процеси запровадження в життя принципів сталого розвитку. Але на цьому шляху досить швидко виявилось багато перепон, які породжені як загальнолюдськими суперечностями у системі "суспільство-природа", так і національними особливостями.

У цілому нові світоглядні засади розвитку суспільства, сформульовані в Ріо-де-Жанейро, можна узагальнено виразити співвідношенням "якість/кількість". Філософська категорія "якість" віддзеркалює "... невіддільну від буття об'єкта його істотну визначеність..." [12, с. 255], вона "... є цілісною характеристикою функціональної єдності істотних властивостей об'єкта, його внутрішньої і зовнішньої визначеності, відносної стійкості, його відмінності від інших об'єктів або подібності на них" (там же). Вона відображає ступінь пізнання об'єктивної реальності від "якості до кількості і далі до їх єдності – міри" (там же). Умови життєдіяльності людей визначають якість життя (повноту задоволення матеріальних і культурних потреб). Саме через

якість будуються взаємини між людьми і людей з довкіллям. Варто відзначити, що поняття "якість життя" є дискусійним у різних культурах, а також між філософським, соціологічним та економічним сенсами. До того ж, "...не всі питання проблематики укладу, рівня, способу життя належать до поняття "якість життя"" [12, с. 256]. Але серед основних пріоритетів ринкової економіки якість стоїть на першому місці: якість, кількість, витрати [35]. Як правило, одним із пріоритетних принципів зближення національних законодавств міжнародних об'єднань сьогодні є якість навколишнього природного середовища (далі – НПС).

Перелічені аргументи зумовлюють доцільність аналізу сучасних проблем у взаємовідносинах суспільства і природи в якісному аспекті. Актуальність такого підходу зростає у зв'язку з тим, що у 2004 р. в нашій державі підготовлено і запропоновано для обговорення головний документ, який визначатиме подальший розвиток суспільства – проект Закону України "Про стратегію сталого розвитку України". У цьому законопроекті, зокрема, наголошується на необхідності запровадження спеціального моніторингу сталого розвитку з метою збору та вивчення інформаційних показників, які визначають якість життя, природних ресурсів, виготовлення і використання всіх небезпечних речовин, які застосовують на практиці, а також стан господарства, довкілля, в тому числі екосистем і територій, що охороняються. Необхідно зазначити, що проблеми соціально-економічного розвитку і охорони НПС знаходяться в різних площинах діяльності людини. Ці сфери діяльності обслуговуються різними групами наук, які у своєму розвитку настільки заглибилися у відповідні предмети дослідження, що дедалі більше віддаляються одна від одної. Така диференціація спричинила методологічні суперечності та стала на заваді отриманню цілісної картини світу, належній підтримці взаємин у системі "суспільство-природа", можливої тільки за умов гармонізації всіх складових розвитку. Так, зокрема, у сфері природокористування фахівці прагнуть до ширшого запровадження комплексного підходу. Водночас, для охорони НПС більш ефективним є системний підхід, який адекватніше віддзеркалює суть структурно-функціональної організації біосфери, її підсистем та їх антропогенно-природну динаміку.

Усвідомлене ставлення до якості довкілля виникло з появою практичних потреб у первісної людини. Пізніше воно проявлялось як оцінка якості умов життя, безпеки людини, суспільних груп, суспільства і розвинулось у процесі еволюції в різні сучасні форми цієї категорії [27, 33, 35]. До середини ХХ ст. природу не розглядали як самоцінну форму буття, а тільки як джерело ресурсів і середовище життя для людини. Проблема якості взаємин суспільства і природи стала актуальною з часу визнання діяльності людства однією з геологічних сил Землі та формування ідеї ноосфери [4]. Право людини на сприятливі умови життя у НПС було закріплено у Декларації Стокгольмської Конференції (1972 р.) і трансформовано в наш час в один із міжнародних принципів екологічної політики: "принцип збереження наявного стандарту якості довкілля". У контексті категорії якості так звучать цілі, визначені в "Програмі дій. Порядку денному на 21 ст." (Ріо-92): висока якість природного

довкілля; висока якість здоров'я людей; якісний рівень життя; ефективна економіка. Необхідно зазначити, що в економіці якість є рушійною силою розвитку суспільства, системою управління, що приводиться у дію задоволенням потреб споживачів. Але, згідно з Європейським екологічним правом [36], в економічній політиці має запроваджуватися підхід, при якому НПС розглядалось би не як сукупність ресурсів, а як фундамент життя на Землі. Водночас, закон економічного раціоналізму у плануванні економіки не враховує складових розвитку, які можуть знизити економічну ефективність, а саме: якість життя, стан довкілля, культуру, морально-етичні принципи [11]. Тому раритетні і цінні об'єкти природоохоронної стратегії, яким немає ціни (в обох сенсах), науково-культурні цінності НПС на цей час "не вписуються" в економічні інтереси суспільства. Такі об'єкти, а також екологічні функції природних екосистем наразі потребують розвитку спеціальних джерел підтримки, які ще недостатньо гармонізовані в національні системи управління природними ресурсами та їх охороною. Дехто з фахівців слушно вказує на необхідність створення єдиної системи якості всіх природних компонентів [17]. Але що є універсальними критеріями якості, як порівнювати та на якій основі узагальнити різносутнісні нормативи? Це складне питання ще потребує вирішення. Перехід на екологічні стандарти ЄС має завершитися до 2010 р., а на адаптацію національних нормативів країн-членів ЄС знадобиться можливо ще кілька десятиліть.

Якісний стан природних ресурсів, НПС та його компонентів залежить, насамперед, від складу і співвідношення елементів цих природних екосистем, характеру зв'язків між ними, тісноти еволюційно сформованої єдності біотичної та абіотичної матерії в рамках певних екосистем, що забезпечує їм сформований рівень стійкості до несприятливих екологічних чинників. У процесі своєї діяльності людина змінює якість природної реальності, роблячи її більш прийнятною для себе, з точки зору певних цілей. Як показала практика, суть перетворення виробничою діяльністю природного довкілля зводиться в цілому до спрощення структурно-функціональної організації природних екосистем (монокультури лісу, культурфітоценози АПК тощо). Таким чином, зміна якості цих об'єктів виражається у зміні складу елементів цих систем, пригніченні або зникненні частини підсистем (а з ними і зв'язків, потоків речовини, енергії, інформації), порушенні їх просторового та функціонального співвідношення тощо. Все це інтегрально проявляється у перебудові організації, зміні функціонування та основних властивостей природних екосистем: продуктивних, екологічних, естетичних тощо.

У колишньому СРСР розвитку якості приділялась значна увага [23]. Але однієї ініціативи "зверху" без створення відповідних умов "знизу" щодо поліпшення якості виявилось недостатньо [10, 27]. Україна отримала у спадок частину економіки СРСР з її вадами. Впевнившись в неконкурентоспроможності своїх товарів і послуг на зовнішніх ринках у 90-х роках ХХ ст., було визнано, що система управління якістю продукції виробництва в Україні застаріла з причини несистемного підходу до вирішення цих питань [28]. Тільки після 2000 р. активізувалася розробка відповідних керівних докумен-

тів Уряду та Президента України щодо узгодження національних норм з міжнародними стандартами якості, але наповнення конкретним змістом цих завдань ще не відбулося. Головні принципи забезпечення в Україні узгодженої діяльності щодо безпеки суспільства та природи визначено у Розділі 11 "Якість життя та навколишнього природного середовища" Програми інтеграції України до ЄС, схваленої Указом Президента України від 14.09.2000 р. за №1072/2000. Інші програми та плани політичного, соціально-економічного, екологічного спрямування, що розробляються або підлягають розробленню органами виконавчої влади, повинні ґрунтуватися на цілях цієї Програми. Проблема полягає в тому, що якість дотепер залишається зорієнтованою у всіх сферах діяльності на людину. Вона недостатньо враховує взаємозалежність якості життя людей, їх екологічної безпеки від якості довкілля. Це гальмує вдосконалення та реалізацію норм національної концепції екологічного нормування антропогенних навантажень на НПС [14], а також інших природоохоронних імперативів. Прикладом ефективного механізму узгодження соціально-економічних та екологічних цінностей через норми управління є лісова сертифікація (FSC, PEFC). Водночас, гальмування запровадження в Україні цієї прогресивної інституції зумовлене неузгодженістю трьох мотивацій управління: екологічне призначення більшої частини лісів; дефіцит деревини; недостатнє фінансування лісової галузі із держбюджету.

Визнана в розвинутих країнах концепція управління якістю (Total Quality Management) включає вісім принципів [2, 27]: орієнтація на споживача; значення керівництва; залучення працівників; процесний підхід; системний підхід до управління; постійне покращення; прийняття рішень, що ґрунтуються на фактах; підтримка взаємовигідних стосунків з постачальниками. Аналіз результатів впровадження цієї системи в американських компаніях [10, 35] та засад політики якості в Україні [28] дає змогу визначати соціально-економічний сенс якості як: "головну ринкову категорію, зорієнтовану на новачію, активну боротьбу за виживання у конкурентних умовах за рахунок фінансового успіху та кращого задоволення потреб споживачів". Отже, в її основі лежить новачію, ідея. За В.І. Вернадським [4], саме у науці найвиразніше концентрується і виражається інтегральний розум (інтелект) людства, який вчений формулює як "якість наукової думки". Наразі проблеми переходу від антропоцентризму до біосферного світогляду вирішують ноосферологія [4, 8, 9, 21] та екологічна етика [3], які перебувають тільки на стадії становлення. Для вирішення цієї складної системної задачі необхідний синтез всіх наукових знань (природознавчих, економічних, правознавчих, технічних, інформаційних, соціологічних тощо) та практичного досвіду. Це зумовлює формування нової комплексної "метанауки" [7, 34]. Основою такого синтезу є вчення про біосферу Землі (В.І. Вернадський, В.В. Докучаєв, В.Р. Вільямс, Б.Б. Полинов).

Розвиваючи ідеї В.І. Вернадського, багато науковців слушно наголошують на необхідності включення морально-етичних норм у національну екологічну політику, гармонізувавши їх у стратегію сталого розвитку держави шляхом ефективного, узгодженого використання творчого потенціалу суспільства, демократичних засад його розвитку та ринкових механізмів [1, 3, 9,

16, 18, 30]. Але досі не вироблено принципів та механізмів узгодження в нормативно-правовій і організаційній сферах різносутністних цінностей, основ мотивації дій. Наразі в Україні цьому заважає низка перепон: 1) тривале панування антропоцентристського світогляду, домінування в економіці парадигми "раціонального природокористування" зумовили обмежене, некоректне розуміння принципів сталого розвитку – тільки в рамках соціально-економічних цінностей; 2) недосконалість морально-етичного базису розвитку суспільства, нормативно-правової бази призводить до того, що екологічна складова все ще вилучається з управлінських рішень або ж розглядається не узгоджено з соціально-економічним контекстом із залишковим забезпеченням ресурсами [18, 26]; 3) дуже низький рівень впровадження в життя закінчених науково-проектних, раціоналізаторських розробок і винаходів [15]. Водночас, успіхи розвинутих країн зумовлені саме скороченням шляху від інтелектуального продукту до капіталу. Прикладом найвищої у світі ефективності розвитку економіки, отриманої завдяки реалізованим у життя пропозиціям своїх громадян, є Японія [32]; 4) задекларований інноваційний розвиток держави [5, 29] не має належних механізмів реалізації [6].

Сьогодні українське суспільство на шляху зміни типу соціального устрою зазнає швидкої трансформації суспільної свідомості. Внаслідок краху соціалістичної ідеології, девальвації базових духовних цінностей та зубожіння населення у перехідний кризовий період державотворення на місці пострадянських "пустот" в багатьох нішах ціннісних орієнтацій поведінки людей під впливом масової псевдокультури формується так звана "кліпова свідомість", спостерігається розвиток споживацьких мотивацій, які гальмують виховання екологічної свідомості. Сучасна масова культура, на жаль, пропонує таке бачення цінностей: користь як споживацтво, добро як престижність, свобода як безвідповідальність. У таких умовах значно ускладнюється реалізація ідей, віддалених від повсякденних, гострих життєвих інтересів – таких як здоров'я, ресурсне забезпечення, соціальний статус, благополучний "завтрашній день". Зберігати природне довкілля не можуть люди, які змушені задовольняти зазначені потреби. Головною ціннісною орієнтацією діяльності для більшості населення залишається шлях до виживання. Тому процес зростання пріоритетності духовного над матеріальним є тривалим.

З врахуванням наявного досвіду глобального моделювання [1, 7-9, 13, 20, 22] і сучасних вимог щодо розвитку суспільства (Ріо-92; Ріо+5; Ріо+10), пропонується модель забезпечення сталого розвитку системи "суспільство-природа", яка синтезує у собі гармонійне поєднання соціального, економічного й екологічного сенсів категорії "якість" (рис.). У моделі органічно поєднані: тріада буття на землі К.А. Тімірязєва [31] – сонце, хлорофіл і життя; вчення В.І. Вернадського [4] про ноосферу (людська думка, плівка життя); якість природних ресурсів і довкілля України, необхідних для безпечного і ефективного розвитку суспільства; ринкова категорія якості [2, 10, 27, 35]; політика якості в Україні [28]; формування якісно нової, творчої, комунікативної, толерантної, активної особистості з біосферним світоглядом, здатної до критико-рефлексивного, відповідального, системного мислення в умовах

співіснування різноістотних векторів буття та до активної участі у формуванні демократичного відкритого суспільства [19, 24, 25], 7) базові складові формування якісного управління у всіх сферах діяльності суспільства.

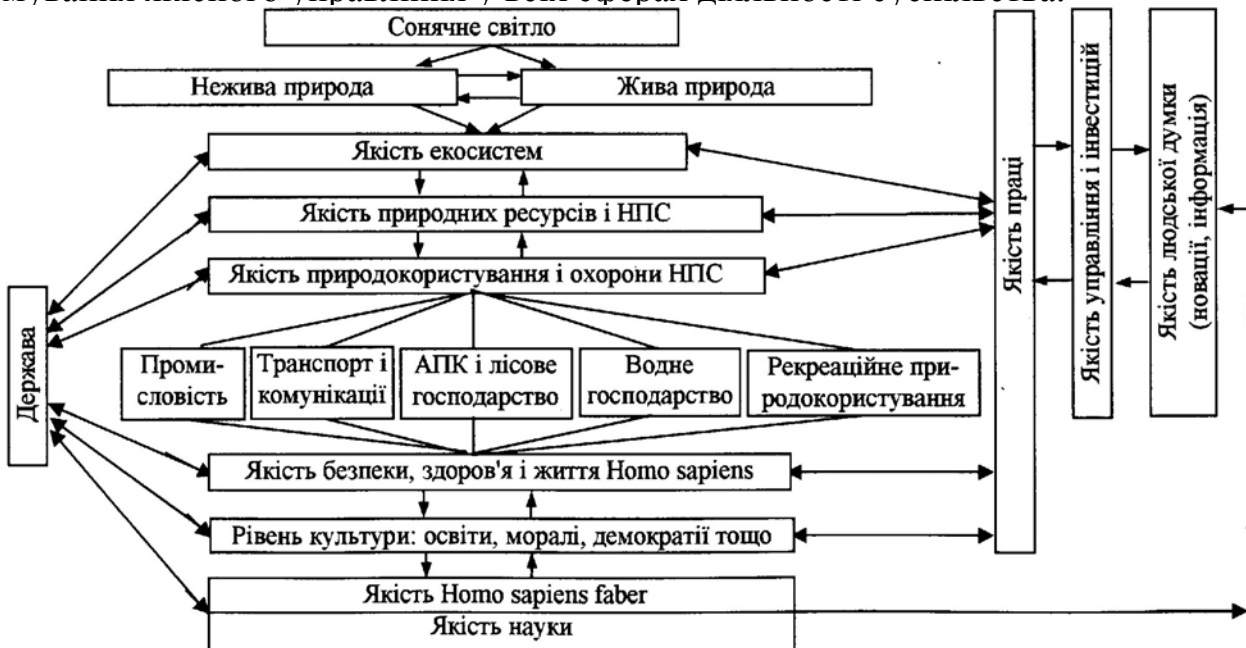

Рис. Модель забезпечення сталого розвитку системи "суспільство-природа" у контексті категорії "якість"

За своєю суттю дана система є відкритою, термодинамічною, здатною до саморозвитку і самоорганізації завдяки гомеостазу природних екосистем біосфери та потенціалу суспільного інтелекту, спрямованого на пошук шляхів гармонійного розвитку системи "суспільство-природа". Щоб досягнути цієї мети, належить конкретизувати завдання сталого розвитку з врахуванням національних особливостей, створити умови для узгодження соціальних, економічних і екологічних цінностей у контексті ринкових відносин та сформувати необхідне нормативно-правове поле, інституційне і ресурсне забезпечення дій. Рушійною силою реалізації принципів сталого розвитку є якість людської думки, творча енергія нової особистості (*Homo sapiens faber*) з біосферним світоглядом, здатної працювати на рівні нової, гармонізованої якості, яка вбирає у себе всі сенси цієї категорії.

Висновки. Сьогодні Україна перебуває у пошуку національної моделі сталого розвитку, важливою складовою якої є розвиток національної культури якості у всіх сферах життя до світового рівня. Належить створити умови для ефективного використання суспільного інтелекту, як рушійної сили шляхом системного узгодження соціального, економічного та екологічного сенсів якісного ставлення до буття у всіх сферах соціально-практичної діяльності. Досягнення успіху можливе при залученні в управління нової, творчої особистості з біосферним світоглядом, здатної працювати на рівні нової, гармонізованої якості.

Запровадження в життя запропонованої моделі організації взаємин "суспільство-природа" сприятиме створенню в Україні умов для самореалізації українського творчого потенціалу на шляху розбудови суспільства сталого розвитку.

Література

1. Амосов Н.М. Разум, человек, общество, будущее. – К.: Байда, 1994. – 185 с.
2. Басовский Л.Е., Протасьев В.Б. Управление качеством. – М.: ИНФА-М, 2002. – 212 с.
3. Борейко В.Е. Прорыв в экологическую этику/ Серия: Охрана дикой природы. – К.: Киевский эколого-культурный центр. – 1999, вып. 11. – 126 с.
4. Вернадский В.И. Размышления натуралиста. Научная мысль как планетное явление. Кн. 2. – М.: Наука, 1977. – 192 с.
5. Гальчинський А., Гесць В., Кінах Д. та ін. Інноваційна стратегія українських реформ. – К.: Знання України, 2002. – 336 с.
6. Гаман Н. Времена стагнации или все таки прогресса? Как привести в действие инновационный механизм социально-экономического развития?// Голос Украины. – 2003, № 142. – С. 10.
7. Голубец М.А. Актуальные вопросы экологии. – К.: Наук. думка, 1982. – 158 с.
8. Голубец М.А. Плівки життя. – Львів: Поллі, 1997. – 186 с.
9. Голубец М.А. Від біосфери до соціосфери. – Львів: Поллі, 1997. – 252 с.
10. Джордж С., Ваймерскирх А. Всеобщее управление качеством: стратегии и технологии, применяемые сегодня в самых успешных компаниях (TQM). – СПб.: Виктория плюс, 2002. – 256 с.
11. Дробноход М.І. Стійкий екологічно безпечний розвиток: український контекст/ Економічні реформи в Україні в контексті переходу до сталого розвитку: Матер. наук.-практ. конф. – К.: Інтелсфера, 2001. – С. 20-32.
12. Качество. Качество жизни// Философский энциклопедический словарь/ Редкол.: С.С. Аверинцев, Э.А. Араб-Оглы, Л.Ф. Ильичев и др. – 2-е изд. – М.: Сов. Энциклопедия, 1989 – С. 255-256.
13. Ковда В.А. Биогеохимические циклы природы и их нарушения человеком. – М.: Наука, 1975. – 74 с.
14. Концепція екологічного нормування/ Укр. наук. Центр охорони вод Мінекобезпеки України (наук. керівник О.Г. Власенко), Мінекобезпеки України (А.А. Галяпа, Т.А. Турова). – К.: Наука, 1997. – 21 с.
15. Крайнев П. Від інтелекту до капіталу// Интеллектуальная собственность. – 2003, № 15. – С. 1-3.
16. Крисаченко В.С., Хилько М.І. Екологія. Культура. Політика: Концептуальні засади сучасного розвитку. – К.: Знання України, 2002. – 598 с.
17. Кукурудза С.І., Кіпгач Ф.С. Об'єктивні передумови на шляху до прийняття Екологічної Конституції Землі// Наук. вісник УкрДЛТУ: Концепція Екологічної Конституції Землі – правова основа стратегії сталого розвитку. – Львів: УкрДЛТУ. – 2002, вип. 12.7. – С. 35-41.
18. Курикін С. Природоохоронна політика в контексті впровадження принципів сталого розвитку// Всеукраїнська екологічна конференція "Україна – рік після 5-ї Всеєвропейської конференції міністрів охорони навколишнього природного середовища "Довкілля для Європи"" (26-27 травня 2004 р., м. Київ)// Зб. наук. праць. – К.: Державний екологічний ін-т, 2004. – С. 32-34.
19. Лаврова-Рейнфельд І.А. Філософія освіти: проблеми запровадження толерантного та критико-рефлексивного мислення// Вісник Харківського НУ: Наука, культура, постмодерн. – 579-2/2003. – Харків, 2003. – С. 122-130.
20. Медоуз Д.Х., Медоуз Л., Риндерс Й. та ін. Пределы роста/ Пер. с англ. – М.: Изд-во МГУ, 1991. – 208 с.
21. Моисеев Н.Н. Коэволюция природы и общества. Пути ноосферогенеза. – М.: Экология и жизнь, 1997, № 2-3.
22. Моисеев Н.Н. Модели экологии и эволюции. – М.: Знание, 1983. – 64 с.
23. Передовой опыт комплексного управления качеством – М.: Правда, 1977. – 144 с.
24. Поппер К. Открытое общество и его враги. Т.1: Чары Платона. – М.: Феникс, Международный фонд "Культурная инициатива", 1992. – 448 с.
25. Поппер К. Открытое общество и его враги. Т.2: Время лже-пророков: Гегель, Маркс и другие оракулы. – М.: Феникс, Международный фонд "Культурная инициатива", 1992. – 528 с.
26. Размєтаєв С.В. До нової концепції правового регулювання сталого розвитку// Всеукраїнська екологічна конференція "Україна – рік після 5-ї Всеєвропейської конференції міністрів охорони навколишнього природного середовища "Довкілля для Європи"" (26-27 травня 2004 р., м. Київ)// Зб. наук. праць. – К.: Державний екологічний ін-т, 2004. – С. 52-55.
27. Розова Н.К. Управление качеством. – СПб.: Питер, 2002. – 224 с.

28. Руденко Г.Б. Політика якості в Україні// Всеукраїнська екологічна конференція "Україна – рік після 5-ї Всеєвропейської конференції міністрів охорони навколишнього природного середовища "Довкілля для Європи"" (26-27 травня 2004 р., м. Київ)// 36. наук. праць. – К.: Державний екологічний ін-т, 2004. – С. 22-32.
29. Семиноженко В. Инновационная политика для Украины// День. – 2004, № 24. – С. 4.
30. Синякевич І.М. Інструменти екополітики: теорія і практика. – Львів: ЗУКЦ, 2003. – 188 с.
31. Тимирязев К.А. Солнце, жизнь и хлорофилл/ Избр. соч. в 4-х томах. – М.: ОГИЗ-сельхозгиз. – 1948, т. 1. – 695 с.
32. Цветов В. Япония: Свет и тени научно-технической революции// Лес за деревьями: США, Япония, ФРГ. – М.: Знания, 1991. – С. 9-92.
33. Шаповал М.І. Менеджмент якості. – К.: Знання КОО, 2003. – 475 с.
34. Шилов И.А. Биосфера, уровни организации жизни и проблемы экологии// Экология, 1981, № 1. – С. 5-11.
35. Харингтон Д. Управление качеством в американских корпорациях/ Пер. с. англ. – М.: Экономика, 1990. – 273 с.
36. Winter G. European environmental law: A comparative perspective. – Dartmouth, 1996. – 443 p.

УДК 332

Доц. В.П. Оліферчук, канд. біол. наук – НЛТУ України

СВІТОГЛЯДНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ

Сучасні екологічні проблеми природокористування тісно пов'язані з духовним відродженням особистості. Мораль сучасного суспільства будується на трьох основних концепціях, які відображають сформований десятиліттями загарбницький деструктивний світогляд. Деякі наслідки деградації неможливо ні зупинити, ні відновити. Але є змога покращити стан довкілля, змінивши ставлення до проблеми і сформувавши високі моральні принципи у поведінці з навколишнім творінням.

Ключові слова: духовне переродження особистості, абсолютна істина, мораль.

Doc. V.P. Oliferchuk – NUFWT of Ukraine

Basic aspects of forming of ecological thought

Modern ecological problems of natural use are closely connected with the spiritual revival of personality. The moral of modern society is built on three basic conceptions which represent the aggressive destructive world view formed by decades. Some consequences of degradation it is impossible not to stop not to pick up thread. But there is possibility to improve the state of environment, changing attitude towards a problem and forming high moral principles in circulation with creation surrounding us.

Keywords: spiritual regeneration of personality, absolute truth, moral.

Останнім часом виникає багато питань у сфері пізнання людини, її буття, пристосування до умов життя в навколишньому середовищі. Середовище – це не тільки фізичні процеси, тому стримати його деградацію тільки технічними засобами неможливо. Людство багаторазово створювало технічні екологічні проекти. Вони виявилися корисними, але малоефективними. Ми можемо детально вивчити причини і механізми забруднення планети, однак цього недостатньо, щоб запобігти екологічній кризі. Адже основні причини кризи таяться в людині. Це від неї значною мірою залежить подальша доля нашої планети.

Однією з причин деградації середовища була побудова суспільства на ідеях суспільного дарвінізму, на широко прийнятій ідеї боротьби, домінуван-